

Fotograaf onbekend, rond 1930. Privé bezit.

Twee generaties

Kitty Roukens

We zien het in een oogopslag. Een zomerdag en, ergens op het boerenland, een fotograaf die grootmoeder en kleinkind in het zonlicht heeft neergezet, voor de bessenstruiken van de moestuin. Een kiekje uit een schoenendoos op zolder.

Ze zijn het niet gewend om te poseren; dat zie je ook. Zo stram als het meisje staat, zo berustend als de oude vrouw haar handen in de schoot legt, dat mag niet meer vandaag de dag. Nu had de fotograaf het kind tegen de oma aangevlid, die haar kleindochter vertederd omarmd had. Er had geglimlacht moeten worden. Toch hebben wij die lichaamstaal niet nodig om te zien dat er een band tussen de twee bestaat. De afstand suggereert betrokkenheid; de omvang van de handen verwantschap; de vorsende blik een zelfde soort argwanende voorzichtigheid.

Een kenner zou de herkomst van de twee meteen kunnen duiden: de neepjesmuts met brede strook van brussels kant en hagelwitte sierschort van de dracht verwijzen naar Oost-Nederland; het halsboord van het jak verraadt haar geloof: een katholieke boerin

op haar zondags best, naast een kind op klompen. Niet arm, maar ook niet rijk.

Een alledaagse vanzelfsprekende foto, zo te zien, die toch nooit meer zo gemaakt kan worden. Het leven van de vrouw kan niet meer worden nageleefd of zelfs maar nagevoeld. Drie huwelijken, omdat alleen het bezit van een echtgenoot het behoud van de boerderij veilig stelde. Op het laatst trouwde zij maar met de knecht, omdat hij anders op zou zeggen. Bijna elk jaar zwanger omdat dat zo hoorde. Kinderen die nog geen zes jaar oud werden, slachtoffers van griep en andere kwalen die allang niet meer levensbedreigend zijn, en weer nieuwe kinderen die de namen van de doden kregen. En dan ten slotte een oude dag als meesteres van huis en haard, de te lang vrijgezel gebleven zoon als was in haar ferme handen. Dezelfde handen die de touwtjes van de huishoudbeurs omknelden; een scherpe tong voor de jonge inwonende schoondochter, die het toch al nauwelijks waagde om haar stem te verheffen. Eert uw vader, maar vooral zijn moeder, ook als zij zich de opvoeding van je dochtertje toe eigent en jou het aardappelland opstuurt.

Het meisje staat stram naast de oude vorstin. Er zit spanning in dat lijfje. Een kleine hofdame, die weet te laveren in de geladen stilte tussen opoe en ma, tussen vader en moeder. Zij heeft zich mooi laten maken, met haarstrik en kralenketting, maar haar mond zit stijf op slot.

Hoe moet je partij kiezen als je het niet echt begrijpt? Ze volgt het voorbeeld van de oude vrouw: in de lens kijken, maar niks laten merken.

Later, veel later, omgeven door kleurenfoto's van háár kleinkinderen, beklagt het meisje zich over haar eenzaamheid. Niet die van toen, maar die van nu. Ze wonen ver weg, haar kinderen. En er zijn weinig bezigheden voor een bejaarde weduwe in een provinciale nieuwbouwwijk. Ze denkt erover om weer een man te nemen, voor de gezelligheid. Maar de pastoor is daar op tegen en haar kinderen ook. Van zolder komt de vergeelde foto van de almachtige grootmoeder. Die toont een oude dag zoals die volgens haar zou moeten zijn: de handen uit de mouwen in de familieschoot. Dat was pas leven.